

УДК 130.2 + 141.333

Компенсаторна функція детективних текстів у масовій культурі

Г.О. КРАПІВНИК

Харківський національний педагогічний університет ім.Г.С.Сковороди, м. Харків, Україна,
E-mail: a_krapivnik@mail.ru**Авторське резюме**

Філософсько-антропологічний аналіз дозволив підтвердити, що компенсаторна функція є однією з базових функцій формульного детективного тексту в масовій культурі. Вона тісно взаємодіє і має нечітко визначені границі з іншими антропологічними функціями детективного жанру. Структуруючи і впорядковуючи людську свідомість, розважаючи і повчаючи реципієнта, компенсаторна функція позитивно впливає як на адресанта і адресата тексту, так і на сучасне суспільство. В масовій культурі функція, що розглядається, має декілька аспектів, зокрема терапевтичний, розважальний, повчальний та інші. Вона перетворюється на своєрідний механізм регулювання психічного стану людини в умовах всебічного ускладнення процесів життєдіяльності і необхідності регулярного тренування і розрядки психіки (в тому числі за рахунок створення в світі детективного тексту уявних ситуацій, пов'язаних зі злочином, насильством, агресією і їхніми наслідками для всіх задіяних сторін). Разом з тим, компенсаторна функція детективного тексту продовжує й класичні художні традиції, що орієнтовані на раціоналізм і просвітництво, а також сприяє впорядкуванню моральної і правової системи держави в модерний або постмодерний час, тобто виховує морально-правову культуру суспільства.

Ключові слова: компенсаторна функція, детективний текст, масова культура, ескапізм, розважальна функція, Модерн, маніпуляція.

Compensatory function of crime fiction texts in mass culture

G.O. KRAPIVNYK

Kharkiv national pedagogical university H.S.Skovoroda, Kharkiv, Ukraine,
E-mail: a_krapivnik@mail.ru**Abstract**

Philosophical and anthropological analysis allowed to confirm that the compensatory function is one of the basic functions of formulaic crime fiction texts in mass culture. It closely interacts and has no clear borders with other anthropological functions of the crime fiction genre. Structuring and systematizing human consciousness, entertaining and educating the recipient, the compensatory function positively influences the addresser, the addressee and the modern society. In the mass culture the function under consideration has a number of aspects, in particular, therapeutic, entertaining, educating etc. It transforms into a mechanism of regulating mental state when life processes are becoming more complicated and human psyche needs regular training and relaxation (including the creation of virtual situations in the crime fiction world, associated with crime, violence, aggression and their effects for all the related parties). However, the compensatory function of crime fiction texts also follows classical traditions, oriented on rationalism and enlightenment, as well as encourages regulation of moral and legal state system in the times of Modernity and Postmodernity, that is promotes moral and legal culture in the society.

Key words: compensatory function, crime fiction text, mass culture, escapism, entertaining function, Modernity, manipulation

Постановка проблеми. Жанровий художній текст, зокрема детективний, виконує низку культурно-антропологічних функцій, серед яких можна виділити інформаційну, адаптивну, компенсаторну, психічну (або більш загально-нотерапевтичну), повчальну, маніпуляційну, комунікативну, просвітницьку тощо. В типово модерному (в тому числі пізньомодерному або постмодерному) детективному творі вказані функції співіснують, взаємодіють і частково накладаються одна на одну. Компенсаторна функція є однією з базових для детективного жанру. Семантично ця антропологічна функція тісно пов'язана (або є думка про те, що вона включає в себе) з розважальною (ескапістською) функцією.

Важливість компенсаторної функції детективного тексту має своє міцне підґрунтя. Так,
© Г.О. Крапівник, 2014

відомо, що розвиток культури Модерну обумовив появу певних художніх секуляризованих жанрів, що прийшли на зміну сакральним текстам і відображають, формують, структурують і направляють суспільну думку. Поступова урбанізація і підвищення рівня злочинності в містах стали одними з причин, що підштовхнули до створення інституту судів, поліції, науки криміналістики тощо. Правовий порядок, необхідний для функціонування будь-якої держави, підкріплюється як безпосередньо державними органами, так і опосередковано культурними текстами (літературними, кінематографічними, графічними або їх комбінацією – різниця є суто технічною і формальною в засобах реалізації). Таким чином, людина має змогу компенсувати нестачу знань і систематизувати їх. Модерне життя людини стає все

більш емоційно і психологічно насиченим, в сучасному світі навіть перевантаженим. Детективні тексти (в західній науці цей жанр називають по-різному: *crime fiction*, або іноді, звужено, *detective fiction* в Британії, *mystery fiction* – в Сполучених Штатах) виконують компенсаторну функцію для суспільства, тому що «вся художня культура так або інакше спирається на структури «колективного несвідомого» (За К.Г. Юнгом) [3, с. 56]. Зростаючі інтелектуальні зусилля, що їх витрачають модерні люди в ході трудової діяльності, потребують компенсації, певного відходу, погляду «зі сторони», психологічної «розрядки». Для задоволення цієї «компенсаційно-розважально-ескапістської» потреби і з'являються жанри масової культури, як продукти цивілізації, що вимагає мирного і гармонійного спільного життя людей. Вони постійно розвиваються, стають все більш різноманітними і доступними для сприйняття і споживання широкою аудиторією. Крім того, для самої культури стандартизовані тексти масової культури є інструментами - провідниками універсальних моральних цінностей і віддзеркаленням філософських, психологічних і соціальних проблем, що турбують сучасну людину.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення жанрів масової культури, формульних текстів, зокрема детективів, їх функцій і продуктів сучасної культури споживання присвячені численні роботи і дослідження, де ці питання розглядаються з різних ракурсів: літературознавчого, мовознавчого, соціального, культурологічного, філософського тощо. Серед учених і письменників, які приділяли увагу цій проблемі, можна виділити таких, як О. Аронсон, Р. Барт, У. Еко, Дж. Кавеллі, Е.Ю. Кармалова, Н.Б. Кірілова, М.Д. Култаєва, Ю. Лотман, І.А. Михайлов, С. Моем, О.С. Панарін, Л.В. Сафронова, Р. Чандлер, М. Яцино тощо.

Аналіз компенсаторної функції детективного тексту, як однієї з його провідних антропологічних функцій, для модерної людини не є новим феноменом у сучасній науці, але він залишається актуальним тому, що дає змогу виявити найбільш чутливі питання, на які орієнтовано текст цього жанру в певний час і в певному суспільному та культурному оточенні; він також дозволяє співвіднести цю функцію з іншими, розставити пріоритети і проаналізувати вплив цих функцій на реципієнта детективу.

Метою дослідження є розгляд компенсаторної функції детективного тексту в масовій культурі.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про масову культуру, автори «Теоретической культурологии» [8], зазначають, що на відміну від класичної світської культури Нового часу, що функціонувала виключно для освічених і забезпечених прошарків суспільства і заснованої на просвітницьких засадах, масова культура опирається на компенсаторно-розважальні функції

культури, перетворюючись у такий собі механізм регулювання психіки в умовах всебічного ускладнення процесів життєдіяльності. Разом з тим, вона продовжує й класичні традиції, базуючись на подібності до життя і прагнучи розширення своєї аудиторії [8, с. 307]. Масова культура прийняла на себе частину релігійних функцій, зокрема ті функції, що пов'язані з гармонізацією психічного життя людей.

Гармонізації вимагали нові культурні умови, в яких опинилася людина у зв'язку із зростанням міст. Він привів до кризи традиційної культури, до розриву патріархальних зв'язків між особистостями і цілими поколіннями, до несистематизованого формування новітнього міського, низового фольклору; різкого розширення зони свободи, частково «віртуального», індивідуального вибору. В есе К.І. Чуковського «Нат Пинкертон и современная литература» розглядається безпрецедентна популярність у літературі та кіно творів, де героєм стає слідчий/детектив. Автор зазначає, що кінематограф відкрив дещо таке, про існування чого в дев'ятнадцятому сторіччі не здогадувалися, а саме – варварство як внутрішній феномен для цивілізації. Він відкрив масу людей, які відрізняються від тих, з якими мистецтво мало справу того часу. Вони отримують задоволення від примітивних і варварських, низьких сюжетів. При цьому полювання на людину стає джерелом сильних емоцій [9]. Дещо пізніше М. Хоркхаймер, при розгляді реаліті-шоу (але це твердження можна з впевненістю застосувати і к компенсаторній функції детективного жанру), зазначав, що змінилася природа людини - їй тепер не вистачає насильства і брутальності – причому не вистачає настільки, що вона сама активно включається в процес по їх «виробництву» [6, с. 177]. В такій обстановці виникла справжня проблема – у людини нема причин жертвувати собою заради чого-небудь і можна намагатися будь-якою ціною зберегти молодість і відкласти необхідність вмирати. Героєм, який отримує максимальну підтримку публіки, стає сучасний шукач пригод (будь то Індіана Джонс або Джек Горобець). Такий персонаж сам шукає пригод і відправляється в подорож, на відміну від слідчого в детективному жанрі, де мандрівка або навіть подорожі є вимушеною мірою, що пов'язана з необхідністю розкрити таємницю злочину і відновити справедливість. Такі масові і при цьому індивідуалістичні трансформації стали предметом вивчення багатьох учених, які стали концентруватися на внутрішньо психологічному аспекті буття людини, на його аналізі. В цьому сенсі детективний текст виявився ефективним діагностично-лікувальним засобом, тому що дозволив компенсувати відсутність поруч психоаналітика, надаючи можливість вислухати іншого, «виговоритися» самому і отримати певні відповіді. На духовному рівні, це пов'язано

з тим, що морально пригнічена людина маси має потаємні бажання, вона намагається переступити межу, проведену для неї сучасним суспільством. Ідеально низьким героєм масової культури, з яким, як правило, асоціює себе адресат, є трикстер (обманщик), який виживає в будь-якій ситуації. Реципієнтові відкриті дві основні умовні можливості: він може відчутти себе і поставити себе на місце злочинця або слідчого. За рахунок віртуальної підготовки, переживання скоєння злочину, його розслідування, аналізу його причин і наслідків для себе і оточуючих, людина може дійти до важливих моральних висновків. Такі висновки орієнтовані на виконання завдання детективного тексту по встановленню порядку й балансу в реальному житті. В масовій культурі головним є вплив глобальних соціокультурних процесів на всю сферу художньої творчості. Під час розваг людина і відпочиває, і пізнає. Компонент «відпочинок» діє на підсвідомість, має катартичну дію і звільняє сучасну урбаністичну людину від негативного психологічного баласту повсякденності. В той же час компонент «пізнання», що має місце, зокрема через сприйняття культурного художнього продукту, є джерелом інтелектуального розвитку і насолоди. В науковій літературі існує думка, що сучасний детективний текст підмінює процес пізнання, набагато простіший процес впізнання (знову-таки виконуючи компенсацію на рівні хаос - порядок), де знайомі елементи формульної схеми тексту надають симулякр (термін Ж. Бодрієра) радості відкриття, тому що насправді, лише повторюють те, що вже відомо реципієнтові: «Стереотип, знайома схема, прописна мораль, розповсюджена модель героя — все це призначено для того, щоби споживач легко впізнавав, швидко освоював, співвідносив із собою. Таким чином, процес пізнання замінюється процесом впізнання, на зміну істинному переживанню приходить його сурогат — афект, замість суспільної активності пропонується ескапізм — відхід від дійсності» (переклад наш — Г.К.) [5].

Детективні тексти виступають компенсатором того розриву, що існує між вибором, який хочеш і можеш зробити. Так, Малгожата Яцино в книзі «Культура індивідуалізму» пише: «Традиційне щастя — це життя в відповідності до принципів, в які не віриш, і відчуття безпеки, що є результатом звичайного підкорення нормам» (переклад наш — Г.К.) [10, с. 35]. Якщо в житті нема відчуття безпеки, детектив прийде на допомогу — він повідомить про те, що є способи створення відчуття безпеки. Однак, в культурі пізнього модерну виникає проблема стандартизації (правилам якої відповідає і детективний твір), поява середнього класу (масу створює не тільки пролетаріат, але й ця велика соціальна страга). М. Яцино зазначає, що засоби масової інформації, мода, оздоровлення, реклама, туризм, навчання і різноманітні фор-

ми індивідуальних консультацій — це створені новим середнім класом професії, до яких він має потяг [10, с. 40] (цей феномен ще називають «культурою споживання»). Далі дослідниця вказує, що мала місце зміна зобов'язань — пріоритетів. Якщо стара буржуазія мала етику обмежень і песимізму, новий середній клас намагається бути щасливим, повним життя і активним, усміхненим, оптимістичним, здоровим, молодим і гарним, користуватися благами, задоволеннями і свободами в суспільстві... [10, с. 41]. М. Яцино приходить до висновку, що в сучасній культурі індивідуалізму середнього класу є думка, що свобода реалізується шляхом вибору, або, в формулюванні «нема вибору, потрібно обирати» [10, с. 52]. Компенсаторна функція літератури і інших форм медіакультури надзвичайно важлива з урахуванням того, що такі, як видається далекі проблеми, як «трудоголізм, розлади травлення, а також залежність від азартних ігор, є симптомами, які в характеристиці індивіда свідчать про безвихідність, що він відчуває» [10, с. 57].

Модерна культура вимагає дотримання певних правил спільного життя (демократичних норм, прав і свобод), як було зазначено, тим самим окрема людина знаходиться в рамках, де вона змушена виявити свою екзистенціальну компоненту і постійно обирати, виконувати правила наукового управління (в тому числі в сфері економіки — цілі книги присвячено управлінню в сфері культури наприклад [2]), тобто менеджменту (для економічного виживання або розквіту), не завжди добровільно, тим самим акумулюючи негативну енергію, яка повинна знаходити вихід (реальний або віртуальний), перенесення або на оточуючих, або на предмети культури (література, музика, живопис, театр, кіно, комп'ютерні ігри і т.п.).

Саме в таких об'єктах творчої думки реалізується соціально-культурне покликання людини. Незважаючи на всі припони, вона повинна працювати над ствердженням в індивідуальній і колективній свідомості позитивних універсальних цінностей Щастя, Блага, Розуму, Справедливості тощо. А.А. Горелов зазначає, що мистецтво відрізняється від емпіричного життя своєю здібністю проникати в тайники душі і відкривати нереалізовані можливості. Воно відображає життя в діалектичній комбінації дійсності й можливості. «Мистецтво — це спосіб внутрішньої гармонізації особистості, вид магічного впливу на світ, імітація дійсності для її змінення». [1, с. 69-70] Мистецтво виконує компенсаторну роль при забороні, недоторканності певного предмета, таким чином створюючи двійників. Художнє слово є вічним і людина, як носій слова, теж приєднується до вічного, виходить за рамки повсякденного, раціонального, отримує доступ до неосяжного і ірраціонального. Разом з тим, людина завжди прагне грати і розважатися, і мистецтво добре

задовольняє цю потребу. Детективний текст розрахований на те, щоб пом'якшувати і замінювати страхи, тривоги і ризики, пов'язані з повсякденним життям сучасної людини (див. більше про це в книзі Карло Сальзані «Constellations of Reading: Walter Benjamin in Figures of Actuality») в умовах функціонування суспільства ризику (по У. Беку). Зокрема, К. Сальзані стверджує, що найлегшим засобом визволення розуму від низки страхів є провокування іншого страху, який буде слугувати анестезією для перших [11, с. 92]. При цьому кримінальний роман дає моментальний відхід від тривоги модерного життя [11, с. 93].

Для того, щоб адаптуватися і слугувати вказаним вище інструментом компенсації, автору тексту необхідно створити цілий ряд специфічних героїв, серед яких адресат знайшов того, з яким він міг би асоціювати себе – іншими словами, адресант маніпулює свідомістю адресата (див., наприклад, романи Б. Акуніна, П. Зюскінда, С. Кінга, Дж. Фаулза, У. Еко тощо). Говорячи про постмодерністський текст (це зауваження цілком можна віднести й до всього модерного періоду), Л.А. Сафронова виявляє, що «своєрідні образи-капкани, вони постійно знову конструюються і переконуються в своїй внутрішній ієрархії, лякаючи лякливого реципієнта, потішаючи хвалькуватого, дражнячи амбіційного, демонструючи сильному готовність підкоритися, конформісту пропонуючи компромісну тактику і так далі [7, с. 23]. Дослідниця пише, що часто-густо, «приймаючи до уваги потребу масового читача в уявленому світі і можливості його естетичного сприйняття» [ibid., с. 33], автори обирають жанр казки. Однак, вірогідно, що це відноситься не тільки до жанру казки, але й до будь-якого формульного тексту, в тому числі до детективного. Такий твір надає реципієнтові легко розпізнавальну модель, яка дозволяє йому компенсувати неповноцінність свого соціального положення, відчувати свою перевагу над іншими, свою приналежність до чогось цілісного і навіть чогось «гідного» цілісного (престижна самоідентифікація)» [4].

Далі, для компенсаторної функції детективного тексту важливо те, що, як правило, автор з початку нервує, жахає, лякає, шокує і роздражнює свого реципієнта, але потім повертає його до норми, до спокою, до мирного світу, залишаючи всі перипетії за обкладинкою книги або на екрані.

Крім того, жанр *crime fiction* зайняв свою дієву нішу в пізньомодерній культурі, оскільки його особлива енергія впливу, зокрема, і як частина мистецтва розваг, володіє багатим ідеологічним арсеналом, за допомогою якого класова система самостверджується і правляча меншість підкорює собі більшість [5].

Політична влада створює «замовлення» на підтримку певного рівня відчуття ризику і

тривоги в суспільстві. Виконанням такого адміністративного замовлення займається як сама влада (її компетентні органи), так і медіа (в тому числі їх друковані і візуальні засоби). Зокрема, детективний роман або серіал чудово підтримують вказану напруженість. Причину потреби сучасної політичної влади в цій опорі слід шукати в наступному: в умовах існування великих міст з їх демографічною неоднорідністю «соціокультурна диференціація вкрай ускладнює розробку ефективної стратегії управління суспільством. Для суб'єкта управління найпростішим виходом з такого складного становища є підтримка в суспільстві екстремальних умов... (де – Г.К.) на другий план відходять групові, тобто культурно обумовлені, інтереси. / Можна стверджувати, що політика створення екстремальних ситуацій різко згортає плюралізм соціальних інтересів, в результаті чого досягається бажана соціальна однорідність суспільства» [2, с. 27]. В.А. Єсаков зазначає, що маніпуляція людьми за допомогою різноманітних текстових засобів призводить до того, що газетна «реальність», телевізійна «реальність», комп'ютерна «реальність» все більше затуляють об'єктивно існуючу реальність», таким чином виявляючи драматичне спотворення картини подій задля маніпулювання свідомістю людей [ibid., с. 103-104].

Дійсно, за останні роки інформаційні програми набули такої інтенсивності подій з негативною конотацією, що адресат практично повсякчас знаходиться в стані напруги, слідкуючи за останніми новинами і їх оцінками. Оскільки висвітлення одних і тих же подій може бути прокоментовано зовсім по-різному, мисляча сучасна людина схильна до сприйняття такої інформації про те, що має місце більше як до вигадки, ніж до об'єктивної реальності.

Таким чином, у реальному світі створюється уявна картинка (точніше колаж картин), які надаються як правдиві і перевірені факти. Увесь створюваний в масових медіа процес є подібним до міфотворчості, до створення твору, спорідненого детективу з принципово відкритим і невідомим фіналом, що лише ще більш апелює до реципієнта запропонованого тексту.

Головна проблема вищезгаданої обстановки полягає в тому, що в такому творі з відкритим фіналом вже немає і не може бути впевненості в перемозі правосуддя і справедливості як моральної, так і юридичної, людина тільки задовольняє свою потребу в вуайеризмі – вона підглядає за тим, що їй подають сучасні медіа.

Висновки. Філософсько-антропологічний аналіз дозволив підтвердити, що серед низки антропологічних функцій детективних текстів у масовій культурі компенсаторна функція є однією з ключових. Вона тісно взаємодіє і має нечітко визначені границі з іншими функціями жанру *crime fiction*. Структуруючи і впорядко-

вуючи людську свідомість в морально-правовому плані, надаючи психологічну «розрядку», розважаючи і повчаючи реципієнта детективного тексту, компенсаторна функція позитивно впливає як на адресанта і адресата тексту, так і на сучасне суспільство масової культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. А.А.Горелов Эволюция культуры и экология / А.А.Горелов. – М. : Институт философии РАН, 2002. – 245 с.
2. Есаков В.А. Мегapolis и его культура (на примере Москвы). – М.: Альфа-М, 2008. – 208 с.
3. Кармалова Е.Ю. Аудиовизуальная реклама в контексте культуры: миф, литература, кинематограф. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2008. – 213 с.
4. Кустарев А. Трансформация русской литературы // Синтаксис. – Париж, 1992. – №33. – с. 76
5. Маркулан Я. Детектив. Что это такое? Морфология жанра. Главы из книги «Зарубежный кинодетектив» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ruthenia.ru/volsky/txt/markulan.doc
6. Михайлов И.А. Макс Хоркхаймер. Становление Франкфуртской школы социальных исследований. Ч.2: 1940-1973 гг. [Текст] / И.А. Михайлов ; Рос. акад. наук, Ин-т философии. – М.: ИФ РАН, 2010. – 294 с.
7. Сафронова Л.В. Постмодернистский текст: поэтика манипуляции / Л.В. Сафронова. – СПб. : ИД «Петрополис», 2009. – 212 с.
8. Теоретическая культурология. — М. : Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга; РИК, 2005. — 624. (Серия «Энциклопедия культурологии»)
9. Чуковский К.И. Нат Пинкертон и современная литература / Собрание сочинений. - Т. 7, М.: Terra-Книжный клуб, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.chukfamily.ru/Kornei/Prosa/Pinkerton.htm>
10. Малгожата Яцино Культура индивидуализма / Малгожата Яцино. – Х.: Гуманитарный Центр, 2012. – 280 с.
11. Salzani Carlo Constellations of Reading: Walter Benjamin in Figures of Actuality (Cultural History and Literary Imagination) Oxford: Peter Lang, 2009.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2014

REFERENCES:

1. Gorelov A.A. Evolutsia kulture i ekologii (The Evolution of Culture and Ecology). Moscow : *Institute Filosofii RAN*, 2002. 245 p.
2. Yesakov V.A. Megapolis i yego kultura (na primere Moskvyy) (Megalopolis and its Culture (based on Moscow)). Moscow : *Alpha-M*, 2008. 208 p.
3. Karmalova Ye.Yu. Audiovizualnaya reklama v kontekste kulture: mif, literatura, kinematograf (Audio and Visual Advertising in Culture: Myth, Literature and Cinematograph). Saint-Petersburg.: *Publishing house of Saint-Petersburg University*, 2008. 213 p.
4. Kustarev A. Transformatsia russkoy literatury (Transformation of Russian Literature). *Syntax*. Paris, 1992. № 33. p. 76
5. Markulan Ya. Detektiv. Chto eto takoye? Morfologia zhanra (A detective story. What is it. Genre morphology). [Electronic resource]. Access mode: www.ruthenia.ru/volsky/txt/markulan.doc
6. Mikhailov I.A. Max Horkheimer. Stanovlenie Frankfurtskoy shkoly socialnykh issledovaniy (Max Horkheimer. The Evolution of Frankfurt Institute of Social Research). P.2: 1940-1973. Russian Academy of Sciences, Institute of Philosophy. Moscow.: *Publishing house of the Russian Academy of Sciences*, 2010. 294 p.
7. Safronova L.V. Postmodernistsky tekst: poetika manipulyatsii (Postmodernistic text: poetics of manipulation). Saint-Petersburg.: *Publishing house Petropolis*, 2009. 212 p.
8. Teoreticheskaya kulturologia (Theoretical Cultural Studies). Moscow: *Academic Project*; Yekaterinburg: *Delovaya Kniga*; *RIK*, 2005. 624 p. (Series «Encyclopaedia of Cultural Studies»)
9. Chukovsky K.I. Nat Pinkerton and sovremennaya literatura (Nat Pinkerton and Modern Literature) / Collected works. V. 7, Moscow: *Terra-Knizhny Klub*, 2003 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.chukfamily.ru/Kornei/Prosa/Pinkerton.htm>
10. Jacino Malgorzata Kultura Indywidualizmu (The Culture of Individualism). Kharkiv: *Jumanitarian Centre*, 2012. 280 p.
11. Salzani Carlo Constellations of Reading: Walter Benjamin in Figures of Actuality (Cultural History and Literary Imagination) Oxford: Peter Lang, 2009.

Крапівник Ганна Олександрівна – докторант
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Адреса: 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2
E-mail: a_krapivnik@mail.ru

Krapivnyk Ganna Oleksandrivna – doctoral candidate
Kharkiv national pedagogical university H.S. Skovoroda
Address: 2, Bliukhera str., Kharkiv, 61168
E-mail: a_krapivnik@mail.ru